3957
47-60

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

ЧĂВАШГОСИЗДАТ—1947

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

Чăваш АССР Çутĕç министерстви çирĕплетнĕ

15-мĕш ИЗДАНИ

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ЧĂВАШ АССР
ГОСУДАРСТВО ИЗДАТЕЛЬСТВИ
Шупашкар—1947

Обязательный экземпляр
доставлен
Чувашской Книжной Палате
5 сентября 1947 г.
№ 71

ШКУЛ

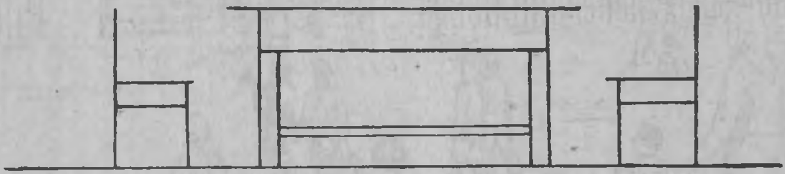

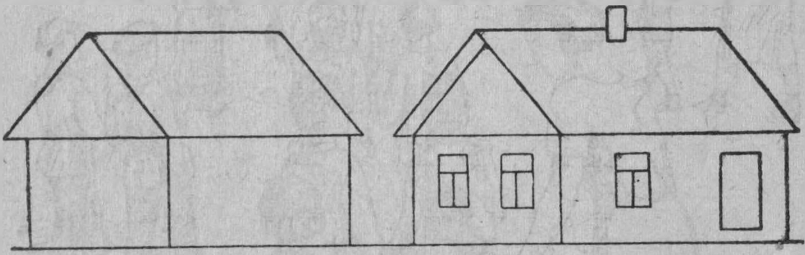

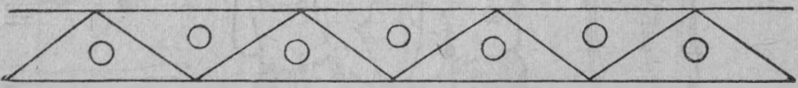

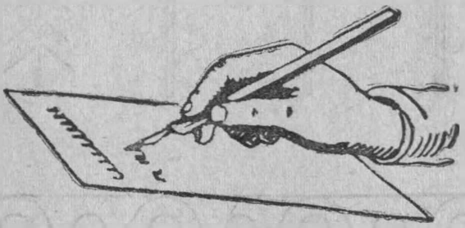

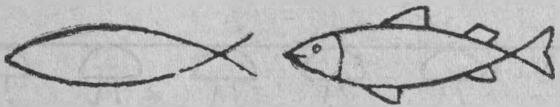

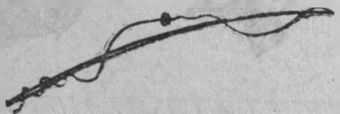

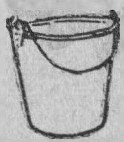

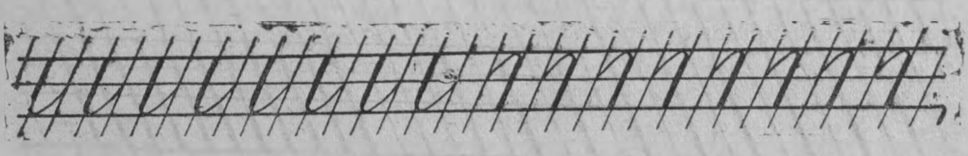

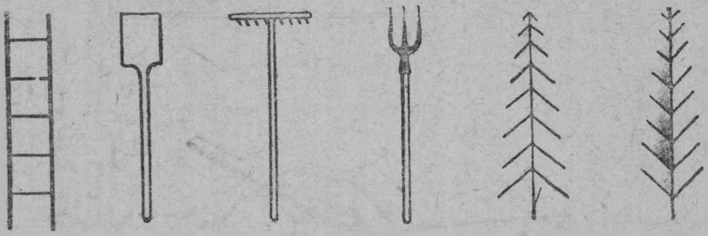

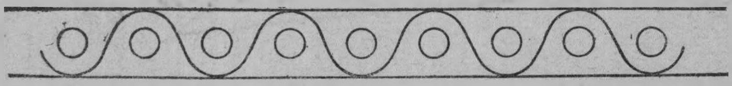

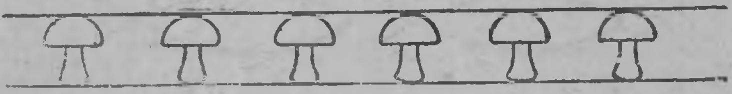

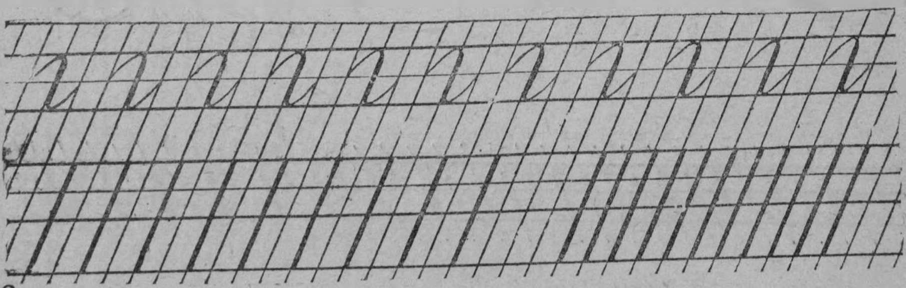

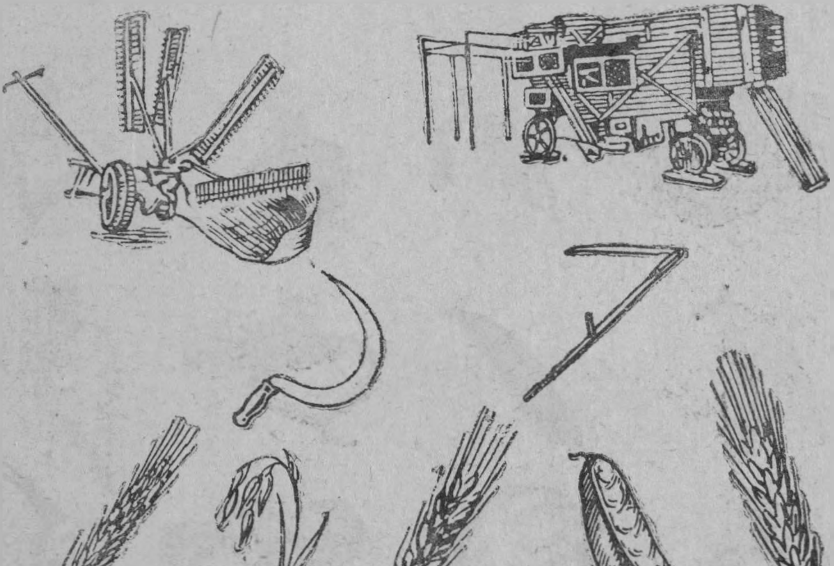

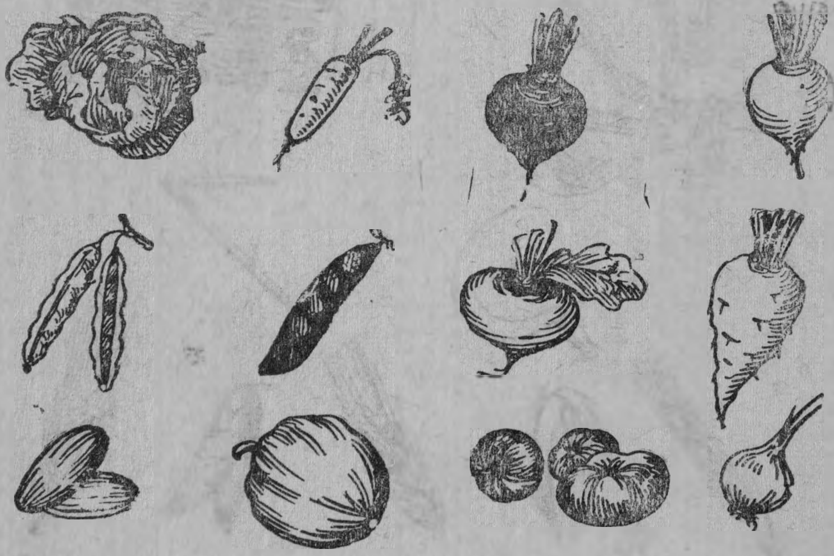

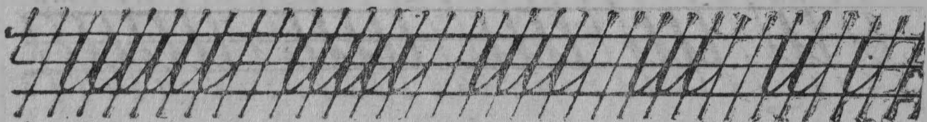

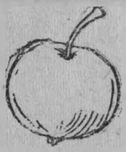
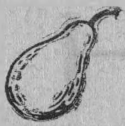

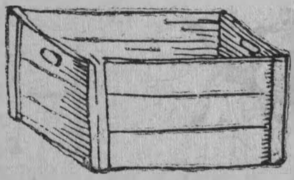

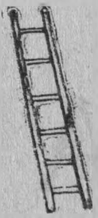

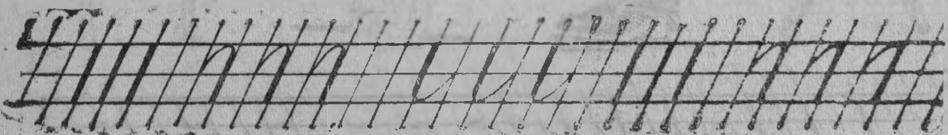

АН

А 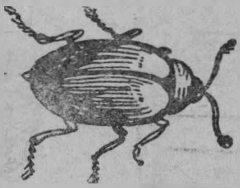 Н

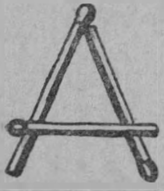 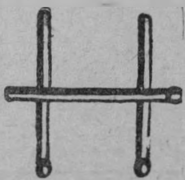

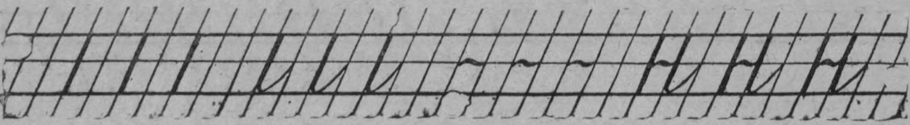

НА

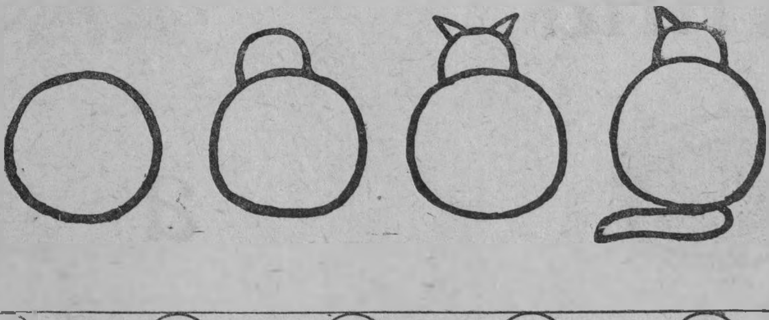

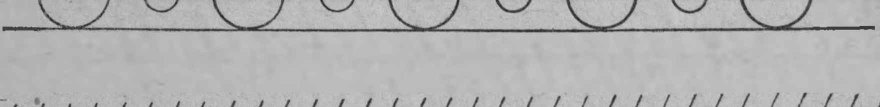

Аа

ан

на

Ан—на

Анна

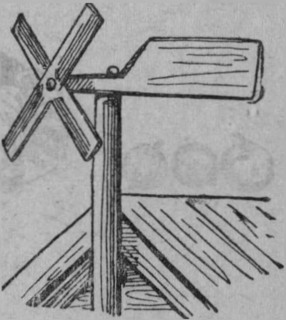

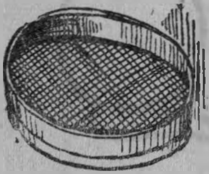

а *а*

а а а а и и и и а а а

н а на на ан ан

Уу

Ну!
Ну—ну!

ун

ну

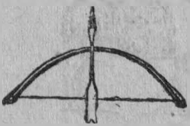

у

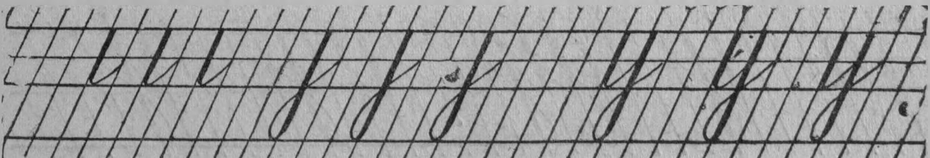

Ау!

Ау, ау!

У-а, у-а.

а у ау ау уа

Ух, ух! Хх

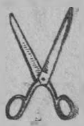

ух	ха
ах	ух

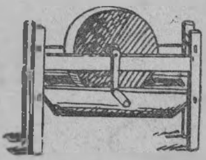

х

э э э э э с с с с с

х х х х ах ух

Рр

хур

хуран

хур	ху-ран	ху — ра
ху-ра	ху-ра	ху — ран
ху-ран	у-ра	

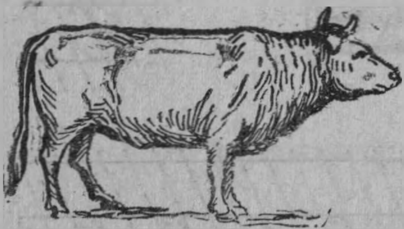

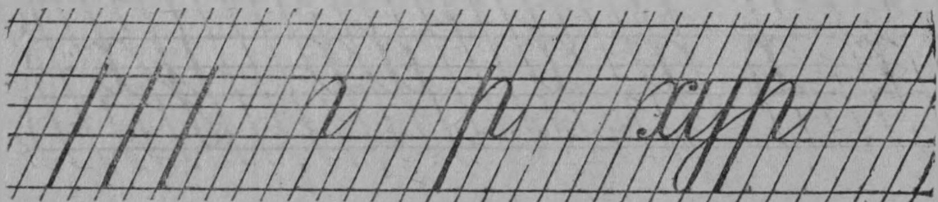

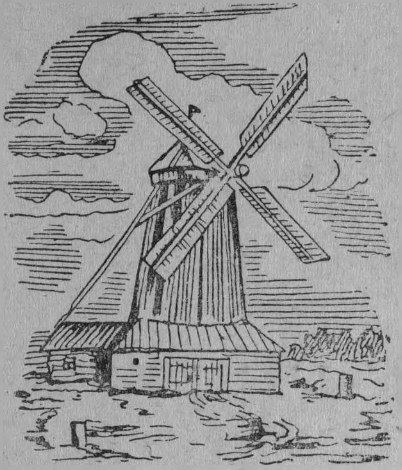

Мм

у-рам
хум

ар-ман

Ар-ма-на.
Ан ман.
Ар-ма-на ан.
Раман, ан ман.

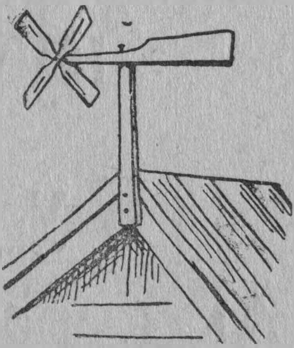

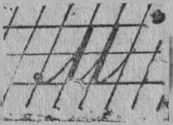

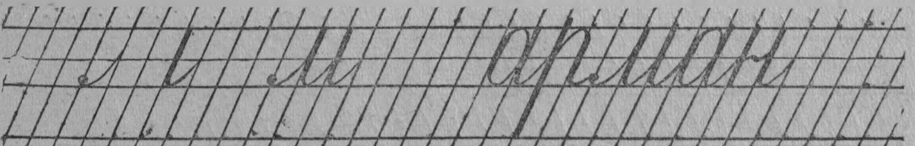

КНИЖНАЯ ПАЛАТА
г. Чебоксары Чувашской АССР

Кк

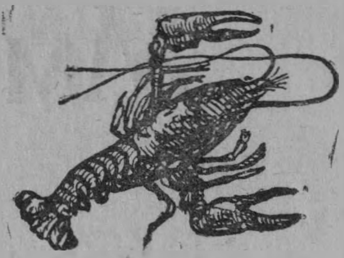

рак кук-кук

рак	кур
ку-рак	кун

Курак.

Ак курак.
Ку хура курак.
Хура курак.
Раман, курак кур.

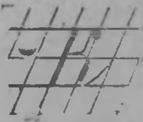

К курак

Т т

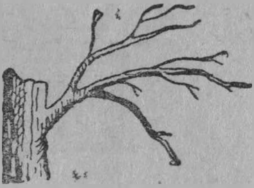

та-ка   ту-рат

ту-та	ту-рат	хут
ту-ра	ту-рам	хурт

Хура така.
Така картара.

ту-та	та-ка
ту-на	та-кан
тук-мак	та-ка-на

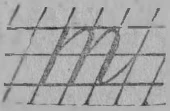

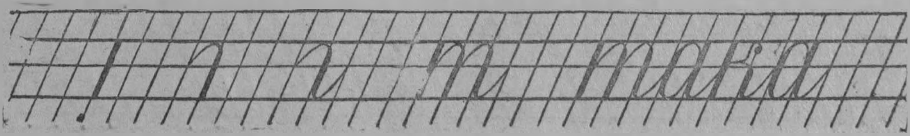

Пп

пу-кан

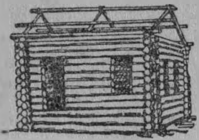

пу-ра

пу-ра
пу-кан
хап-ха
хуп

пу-ху	ур-па	ка-пан
пу-ра	ура-па	па-так

Хапха паха.
Хапха хуп.
Урама тух.

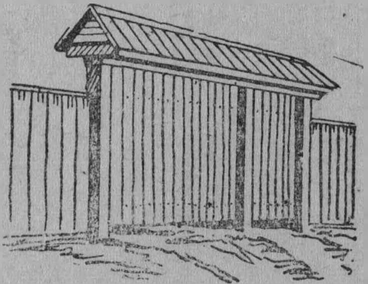

Пу < ра / кан

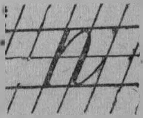

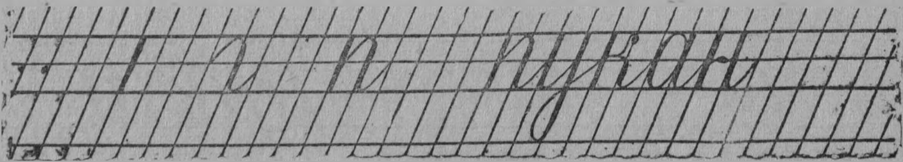

Сс

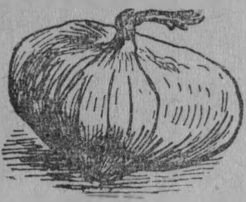 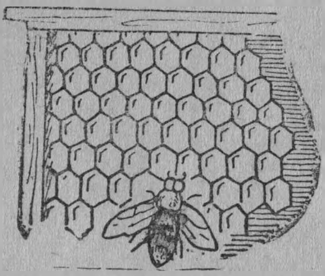

су-хан ка-рас

су-ха	ка-су	кас	ка-рас
су-хан	пу-су	сас	ка-сас

Ак карас.
Карас кас.

Сахар, сухан пух.
Мана сухан пар.

су — хан, ха | ка, пу — су

с

с с с сухан

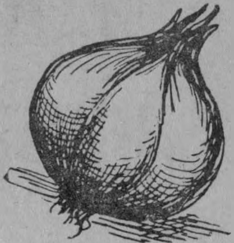

Ыы

ых-ра
ы-ран

хыр ых-ра

хыр	тыт	тат
пыр	сыр	кат

Тарас, хыр кас.
Ура сыр.
Армана пыр.
Ыран ыхра пух.

хы .	ых . .	ты .
пы .	ыра .	та .

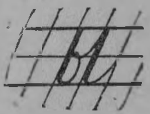

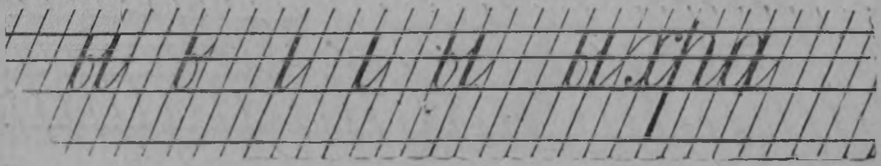

Шш

ы-раш
аш

ку-шак | каш-та | пуш-мак
кур-шак | пак-ша | сук-мак

Ку ыраш.
Таса ыраш.
Таса ыраш акар.

. . па

ку . ак   пак . а

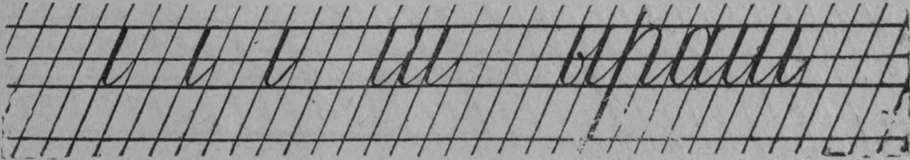

Лл

шкул
пыл

шкул	пыл	ул-ма
ла-ша	кул	кал-та

Шкул.

Шкул таса. Анна шкулта.

Сашук та шкулта.

Анна, мала лар.

Раман, халап кала. *Лл*

Сашук шкулта

ул-ма	пыл	шал-та
сал-ма	кул	тул-та
са-лам	ху-ла	лут-ра

Акара.

Лаша акара.
Ула лаша акара.
Сар лаша та акара.
Хура лаша та акара.
Лука, лашана апат пар!

шку .	у . ма	. аша
пы .	са . ма	. апка

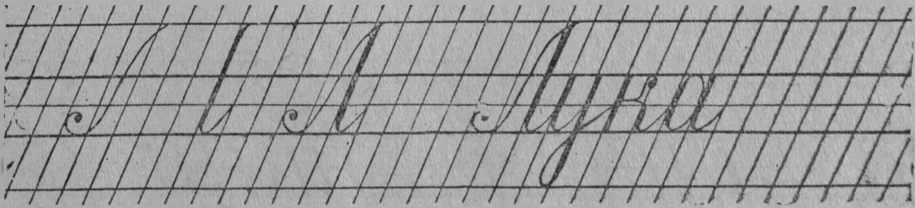

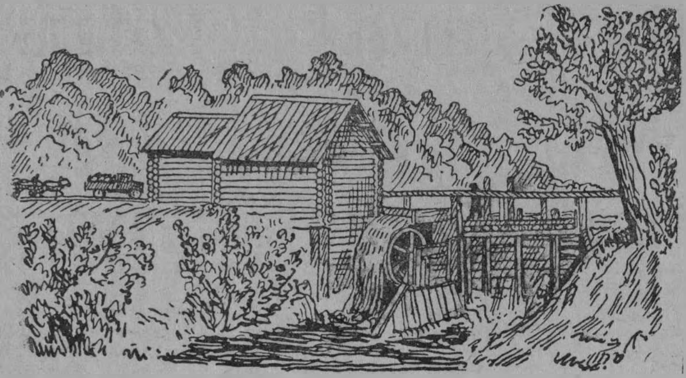

Арман.

Ак арман.
Армана ыраш антар.
Ыраша алама ан ман.
Аласан ыраш таса.

пука .	ыра .	арма .	хап . .
ҫака .	шку .	Рама .	хала .

ар
лар — ман
Ра

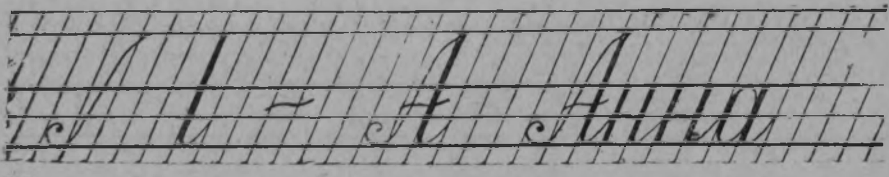

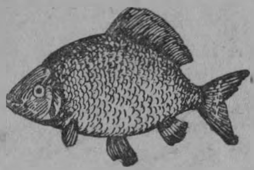

Ăă

пу-лă а-тă

у-тă	шă-на	су-рăх
ты-рă	хă-на	ту-рăх
ты-лă	хă-ма	ку-рăк

Тарас.

Тарас пулă тытнă.
Пулă пысăк пулнă.
Аран туртса кăларнă.
Лука ăна пулăшнă.

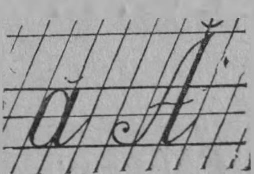

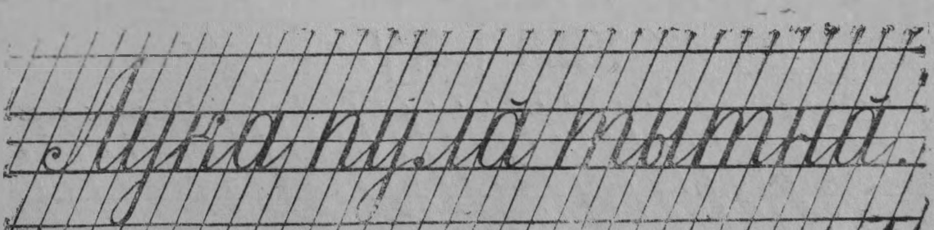

Сашӳк пăшал тунă.
Ак пăшал.

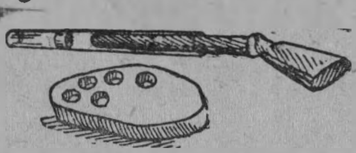

Раман.

Раман урама тухнă.
Урана атă тăхăннă.
Раман шăнман.
Анна, сăхман тăхăн.
Сăхман ăшă.

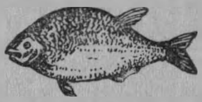

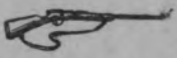

су . . .   пу . .   п . шал

су — рăх, хăр, хал

пу, су, ху — лă

Анна шăнман.

Вв

шыв

лав

вăр-ман

вă-кăр

Вăрман.

Вăрман аслă. Вăрманта хурăн, ăвăс сахал мар. Унта хурама та пур.

сă-вă	вак
са-ва	кă-вак
са-вăл	кă-вар

Вв В

Шыв тăрă.

Павăл.

Павăл сывмар выртнă. Ăна шатра тухнă. Павăла пăхма тухтăр пынă.

Тухтăр ăна урама тухма хушман. Павăл тухман.

Павăл сывалнă.

Сывлăхлă пул.

Шăла таса тыт. Аллуна, уруна та таса тыт. Сывлăхлă пул.

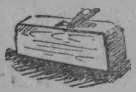 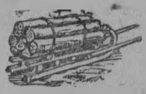

са.а са.ăл .ăкăр ла.

Шăла таса тыт.

Ии

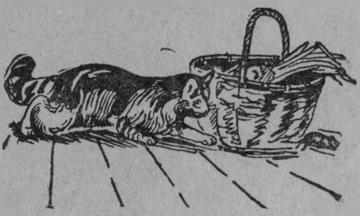

шă-ши

Иван

ир	хир	тир	выр
ил	вир	сир	вир
иш	пир	кил	хир

Кушакпа шăши.

Кушак шăп выртнă.

Шăши ăна курса савăнса ларнă. Кушак тăнă та ăна тытнă.

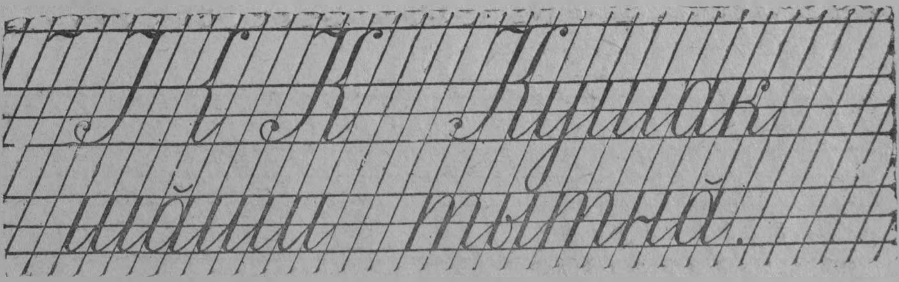

Иванпа Марук.

Марук кушак пулнă.
Иван шăши пулнă.
Кушакăн шăши тытмалла.
Шăшин кушакран тармалла. Марук Ивана кап тытнă.

и И

Иванпа Марук.

Ее

се-хет | пу-ка-не

ат-те	ви-те	пар-не
ан-не	вит-ре	сер-те

Пукане.

Лисукӑн пукане пулнӑ. Пукани хитре пулнӑ.

Лисук ӑна аван пӑхнӑ. Таса тумтир туса панӑ.

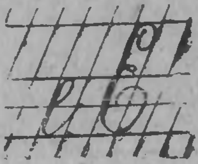

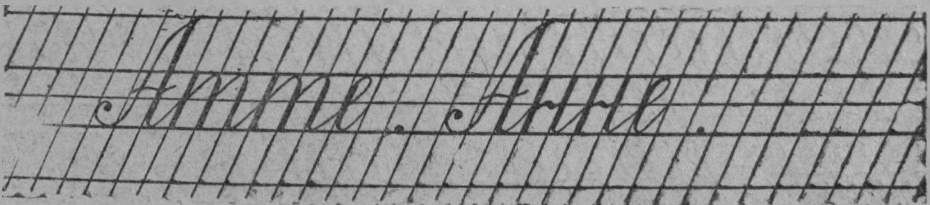

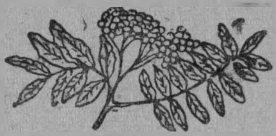

Е-ле-на пи-леш

Е-ле-на	еп-ле	и-лем
Ле-на	е-ри-пе	ки-лем

Елена.

Елена сăвă вуланă.
Ира ăна итлесе ларнă.
— Елена, ан васка. Ерипе вула!
Елена ерипе вуланă.

Ее Е Елена сăвă вуланă.

Çç

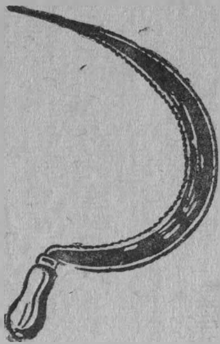

çăл-тăр | çур-ла | çыр-ла

çа-ва	çă-нăх	куç	çар
çа-ран	çă-мах	пуç	вăр-çă

Çурлапа мăлатук.

Хутран çурлапа мăлатук турăмăр. Тата çăлтăр касса кăлартăмăр.

Çурлапа мăлатука класа çапса хутăмăр.

ă-вăс	шăл	сă-мах	ка-сă
ы-вăç	çăл	çă-мах	ка-çă

ăвă .	ка . .
ывă̆ .	ка . .
. . мах	шă .
. . мах	çă .

Уçăп.

Канмалли кун пулнă. Уçăп пăшалпа вăрмана уттарнă. Унпа Хураçка пынă.

Уçăп ăсан курнă. Хураçка малта пынă. Ă̊сан унтан хăраса тарнă. Уçăп киле пушах таврăннă.

Уçăп ăсан курнă.

Ĕĕ

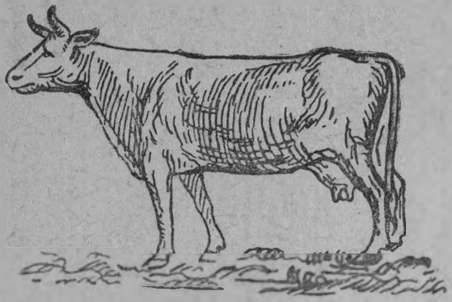

ĕ-не

ти-лĕ

ти-лĕ	сĕ-лĕ	ĕ-лĕк	тĕ-рĕ
ки-лĕ	çĕ-çĕ	çĕ-лĕк	кĕ-рĕ
тĕ-рĕ	сĕ-тел	çе-рем	тĕр-лĕ
çĕ-рĕ	çĕ-мел	сĕ-рĕм	хĕр-лĕ

Ĕне.

Пирĕн хĕрлĕ ĕне пур. Вăл питĕ сĕтлĕ. Пире анне кашни кунах сĕт çитерет. Сĕтрен турăх та тăватпăр.

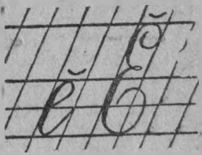

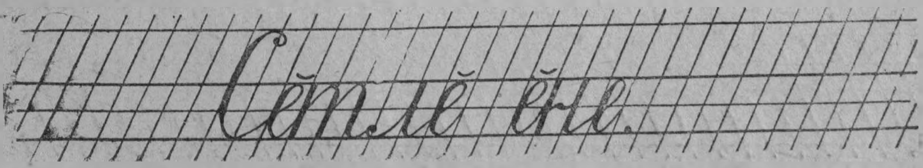

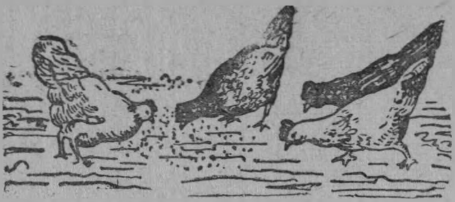

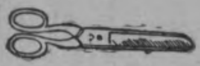

чăх-сем ха-чă

чă-рăш	ча-как	чĕ-лĕ
чă-лан	ча-кан	чĕл-хе
чус-та	чĕ-кеç	чĕ-ре
ха-чă	ка-ча-ка	чĕр-не

Ч ĕ к е ç.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕм,
ларса канма пĕлмерĕн,
кунĕпе апат пуçтартăн,
ачусене çитертĕн.

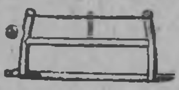

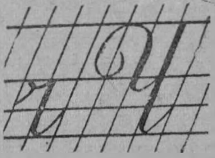

. ăрăш пă . кă ка . ака

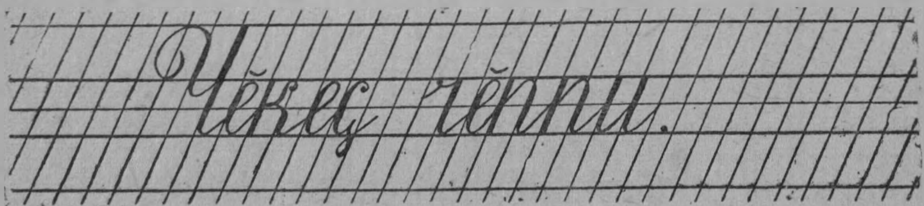

Ээ

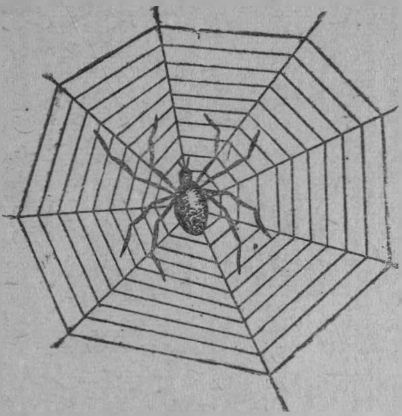

э-реш-мен

э-пĕ	э-пир	э-тем	эр-не
э-сĕ	э-сир	э-мел	пар-не

Шăнапа эрешмен.

Эрешмен пĕрене хушăкĕнче пытанса ларнă. Пĕр шăна вĕçсе пынă та пĕрене çине ларнă. Унччен те пулман, эрешменĕ сиксе тухнă. Шăна вĕçсе тарнă.

Алăсăр—пир тĕртет.
Мĕн вăл?

эр . .	. пир	. тем
пар . .	. сир	. мел

Ээ

Шăнапа эрешмен.

Автан.

Автан хура уралла, хĕрлĕ çĕлĕклĕ, куçĕсем сиксе тухас пек, сăмси кукăр.

Пĕрре эпĕ ун патĕнчен иртсе пыраттăм. Вăл çуначĕсене çапрĕ те, çăварне карса: ки-ки-рик! терĕ.

Автан тус.

Автан тус, автан тус!
Хĕрлĕ çĕлĕк, ылттăн пуç.
Мĕншĕн ытла ир тăратăн?
Мĕншĕн хытă кăшкăратăн?
Мана ирех вăрататăн.

Автан авăтрĕ. Тул çутăлчĕ. Çынсем ĕçе тытăнчĕç.

Автан хĕрлĕ çĕлĕклĕ

Йй

йы-тă

ка-йăк	йыш	вă-йă	уй
хă-йăр	йă-мăк	вăй	пай

Кашнин хăйĕн ĕç.

— Улай, вула-ха, çак кĕнекере мĕн çырнă?

Йытă кĕнекене шăршласа пăхрĕ те уттара пачĕ.

— Ман ĕç мар вăл кĕнеке вулас-си,—тет.—Эпĕ кил-çурт сыхлатăп, çĕрĕпе çывăрмастăп, вĕретĕп, вăрăсене, кашкăрсене хăрататăп,—тет.

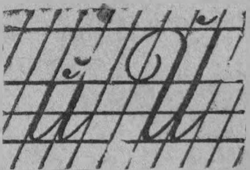

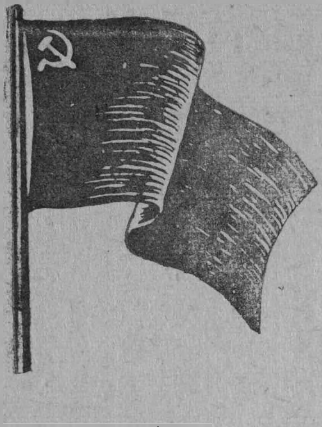

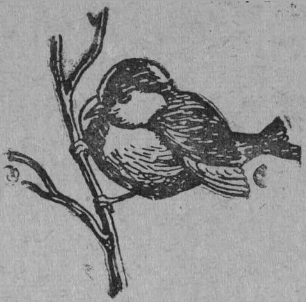

Я я

ялав кăсия

ялав

ял	яр	яв
ят	ха-яр	у-яв
я-нах	хă-яр	ту-я

Якурпа кăсия.

Якур кăсия тытнă.

Вăл ăна класа илсе пычĕ. Ачасем пурте пыра-пыра пăхрĕç.

Кăсияна эпир читлĕхе хупрăмăр. Эпир ăна апат паратпăр, шыв ĕçтеретпĕр.

Çуркунне çитсен, эпир кăсияна ирĕке кăларса яратпăр.

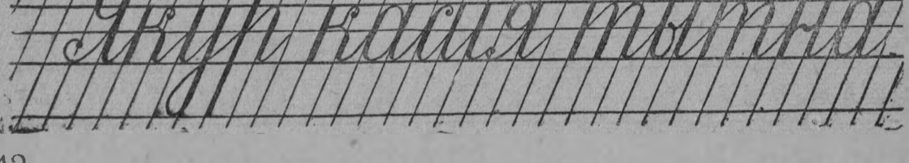

яс-ли
ня-ня

Ва-ля	Са-ня	вы-ля	а-тя
Ва-ня	ня-ня	Ля-ва	а-ча

В а л я.

Валя пěчěк ача. Ирхине ăна амăшě яслěне леçет. Яслěре ачасене аван пăхаççě. Тутлă апат çитереççě. Унта вăйă, унта кулă.

Яслěре няня.

Ва ..	Са ..	вы ..	ня ..
Ва ..	Ля ..	а ..	а ..

Ачасем яслěре.

Оо

у-рок
пе-ро

О-ля	пе-ро	кро-лик
Ко-ля	пи-о-нер	у-рок

У р о к.

Урок пуçланчĕ. Ачасем класра лараççĕ. Пĕрремĕш урокра вĕсем шутларĕç. Иккĕмĕш урокра вуларĕç. Картина турĕç, сăрларĕç.

Переменăра вылярĕç. Унтан çырма тытăнчĕç.

Пурте лайăх çыраççĕ.

пи . нер пер . кр . лик

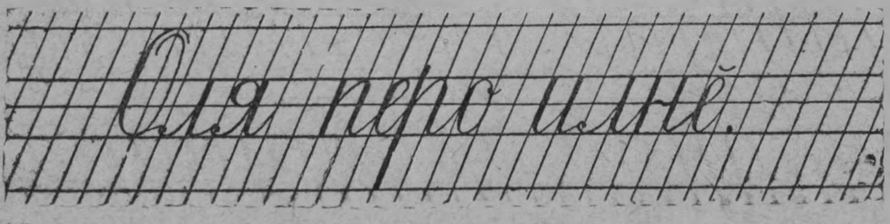

Зз

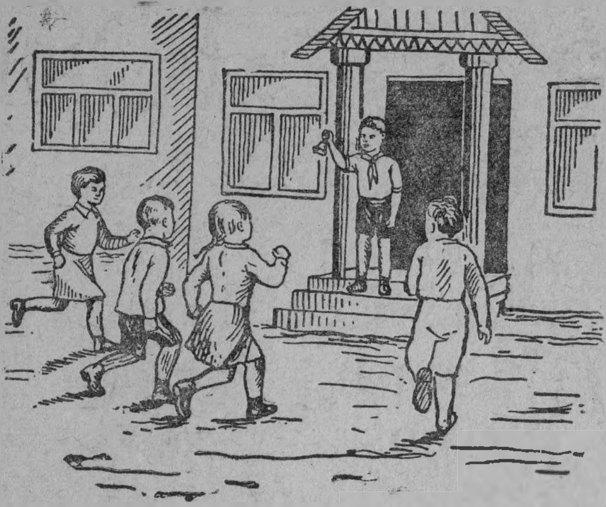

зво-нок

Колхоз.

Пирĕн колхозăн тырă тулăх. Унăн машинăсем нумай.

Колхозăн лашисем вăйлă. Унта тата ăратлă сыснасем, ĕнесем пур.

Кроликсем.

Пирĕн колхозăн кроликсем пур. Вĕсен тĕсĕ шурă, çăмĕ мамăк пек çемçе.

Кроликăн ашĕ тутлă.

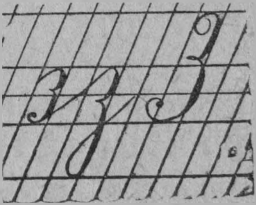

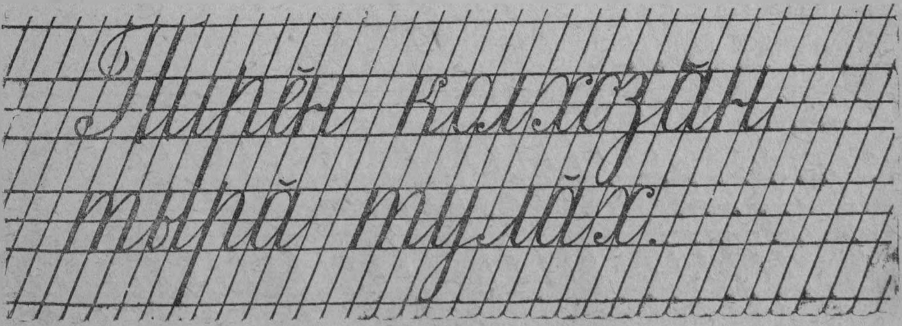

Юю

ю-ман	юл-таш
ю-мах	ют
ю-рă	ка-ю
юр	хă-ю

Ю-рий. О-ля.

Юрий пионер. Оля пионерка. Юрий те, Оля та шкула каяççĕ. Шкулта вĕсем кĕнеке вулаççĕ, шутлаççĕ, çыраççĕ, юрăсем юрлаççĕ.

Юрий юрă юрларĕ. Оля сăвă каларĕ.

А-нюк	И-люш	Та-тюк
Ва-нюк	Па-люк	На-тюк

Юмах юман тăрринче,
эп хам сĕтел хушшинче.

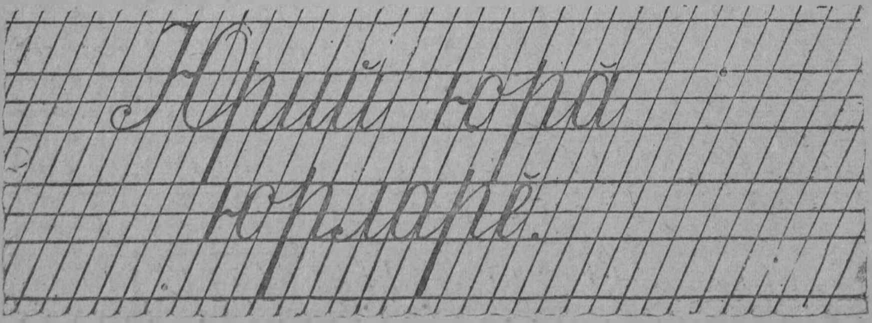

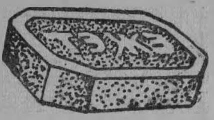

Ь

су-пăнь **мă-кăнь**

су-пăнь	Ал-тюк	ву-лать
мă-кăнь	Ва-нюк	çы-рать
халь	Са-нюк	юр-лать

Супăнь.

Ванюка амăшĕ супăнь илсе панă. Вăл питне те, мăйне те супăньпе çунă. Ванюкăн пичĕ те, мăйĕ те, аллисем те тап-таса пулнă.

Мăкăнь.

Мăкăнь çеçки çурăлсан,
килет пахча илемĕ.
Мăкăнь çеçки тăкăнсан,
каять пахча илемĕ.

Мăкăнь çеçки.

На-тюк	ти-ха	у-тать	çи-ет
Та-тюк	ти-лĕ	чу-пать	си-сет
Хве-тюк	ты-лă	тур-тать	сĕ-нет

Тихасем.

Колхозăн тиха нумай.

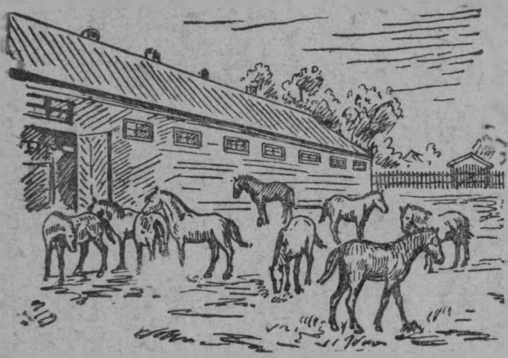

Тихасене Хветюк пичче пăхать. Вăл тихасене апат парать, шăварать, хырчăкласа тасатать.

Тихасем Хветюк пиччене палласçĕ. Ăна курсанах кĕçенеççĕ.

т . ха т . лĕ т . лă т . мĕрçĕ

Хветюк пичче тихасем пăхать.

Кĕркунне.

Ăшă çу иртрĕ. Сивĕ кĕр çитрĕ. Кăвак пĕлĕт хупланчĕ. Хĕвел тарса пытанчĕ. Çеçенхир çаралчĕ.

Йĕри-тавра пылчăк. Кайăксем кăнтăр енне вĕçсе кайрĕç.

Хир илемĕ каять,
сĕм вăрман çаралать.
Пĕрмай çумăр çăвать.
Вăл хăçан пулать?

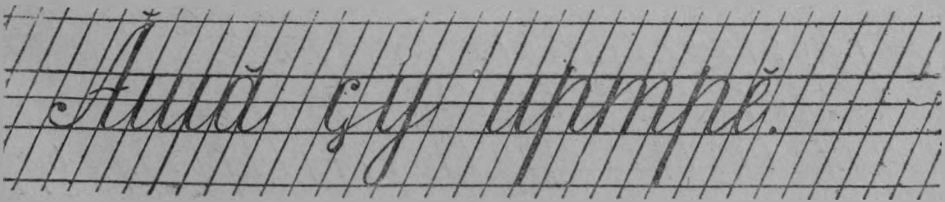

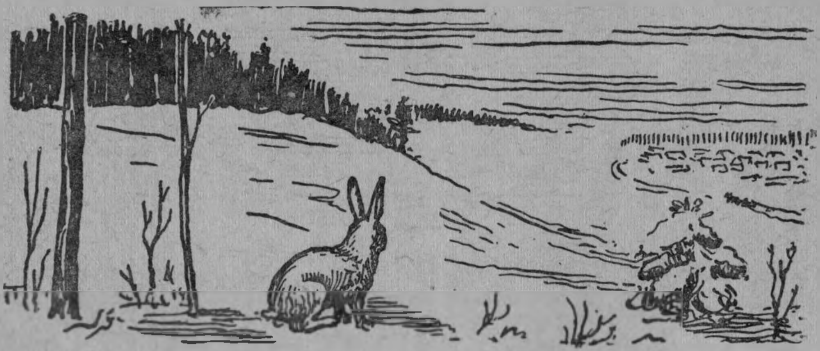

Хӗл çывхарать.

Çанталăк сивӗтрӗ. Çӗр вăрăмланчӗ. Çырмари пӗвесем шăнса ларчӗç. Çие ăшă тумтир, пуçа çӗлӗк тăхăнма лекет.

Сайра-хутра юр çукалать. Хӗл çывхарать.

Хирсенче юр анчах.

Çырмара пăр анчах.

Сивӗтет аванах.

Вăл хăçан пулать?

Лапка-лапка юр çăвать,
мулкач сикет—йӗр тăвать.

Хӗл çывхарать.

Ӳ ӳ

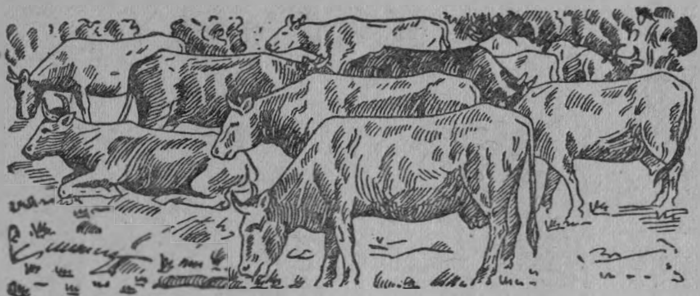

кӗ-тӳ

ӳп-ле

ӳп-ле	сӳ-ре	ҫӳ-хе	сӳс
ӳп-ре	хӳ-ре	ҫӳ-ҫе	ҫӳҫ

Кӗтӳ.

Пирӗн колхозӑн ӗне кӗтӗвӗ пысӑк. Ҫулла ӗнесем вӑрманта е улӑхра ҫӳреҫҫӗ. Шӑрӑх вӑхӑтра ӗнесене пӑван аптӑрататать. Ун чухне ӗнесене киле хӑваласа килеҫҫӗ.

ӳп — ле, ре

хӳ, сӳ — ре

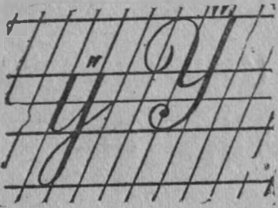

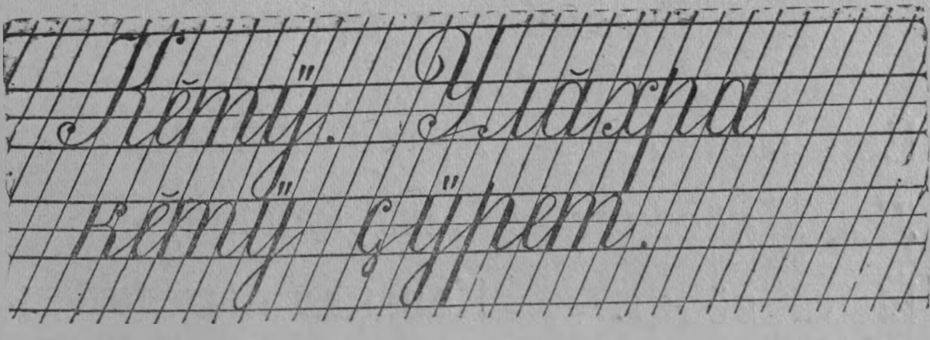

Кĕтӳ ачи.

Çемçе курăк çиййĕнче
путек сурăх сиккелет.
Хăй кĕтĕвĕ патĕнче
ача шăхличĕ калать.
Ыра хĕвел ăшшинче
чĕрипеле савăнать.

Кампур.

— Кампур, эсĕ ăçта çӳрерĕн, кала-ха?

— Эпĕ хирте кĕтӳ кĕтрĕм. Ĕнесемпе сурăхсене сыхларăм. Халь киле чупса килтĕм. Сана курнипе хĕпĕртесе тăратăп.

Выльăхсен сасси.

Ĕне мĕкĕрет. Автан авăтать.
Лаша кĕçенет. Чăхă какалать.
Йытă вĕрет. Кăвакал нартлататать.

Пўрт.

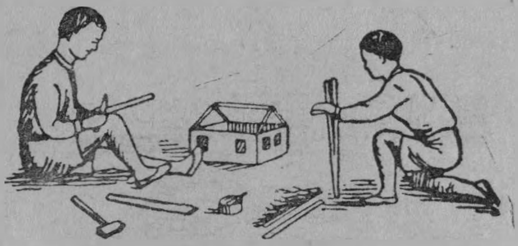

Иванпа Петӗр хӑма татӑкӗсенчен пўрт тунӑ. Пўрчӗн алӑкӗ те, чўречи те пулнӑ.

Шала вӗсем сӗтел туса лартнӑ. Вӗсем ӑна юлташӗсене кӑтартнӑ. Пурте савӑннӑ.

Ю р ӑ.

Касрӑм, касрӑм вӗрене.
Турӑм, турӑм пӗрене.
Лартрӑм, лартрӑм шурӑ пўрт.
Шурӑ пўртре шур сӗтел.
Сӗтел çинче шур кулач.

Колхоз пўлми хӗлле те, çулла та тулли.

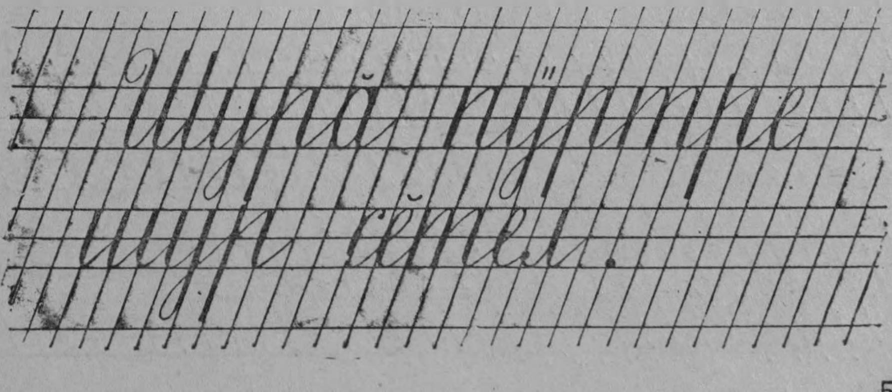

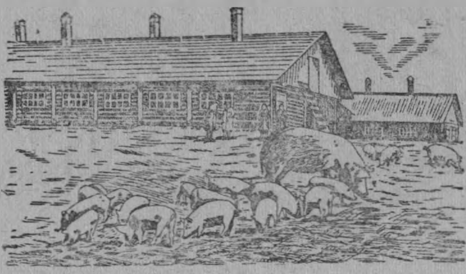

Фф

фер-ма
те-ле-фон

Ф е р м а.

Пирĕн колхозăн фéрма пур. Унта ăратлă сысна пит нумай.

Фермăри сыснасем самăр. Вĕсен çурисем шап-шурă.

Колхозăн сурăх ферми тата ĕне ферми пур. Фермăсен хапхи çине: **ферма** тесе çырнă.

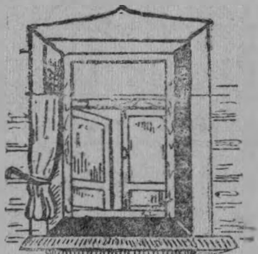

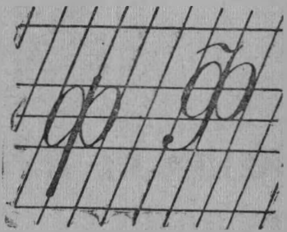

теле . он . орточка

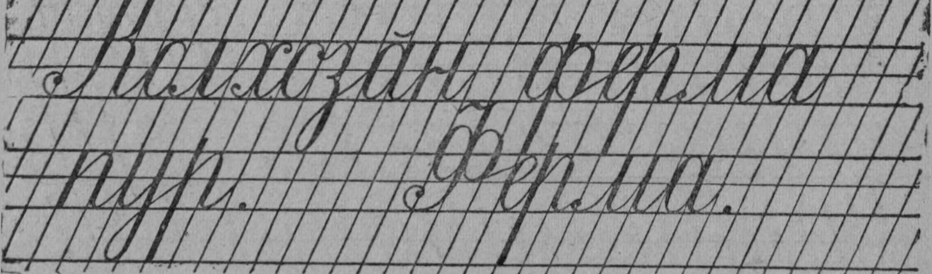

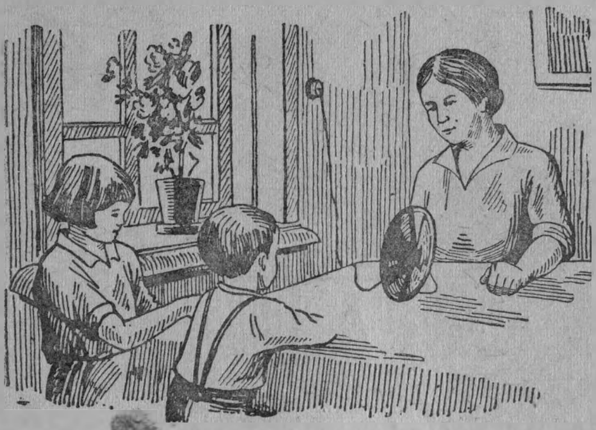

Д д

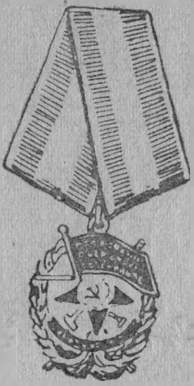

ра́-дио

у-да́р-ник	ра́-ди-о
кол-хо́з-ник	за-во́д

ор-ден

Р а д и о.

Колхозра ра́дио, шкулта та радио. Пирĕн килте те радио пур.

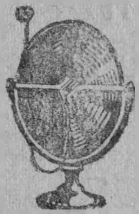

Радио юрăсем юрласа кăтартать, çĕнĕ хыпарсем пĕлтерет.

П ĕ л.

Пĕри калаçать, иккĕн итлеççĕ, иккĕн пăхаççĕ. (Чĕлхе, хăлхасем, куçсем.)

Д д

Шкулта радио пур.

Бб

ра-бó-чи

Рабóчисем.

Акă завод. Унта рабóчисем ĕçлеççĕ. Унта мĕн чухлĕ рабочи! Арçынсем, хĕрарăмсем—пурте пĕрле ĕçлеççĕ!

Колхозра колхóзниксем ĕçлеççĕ. Заводра тата фабрикăра рабочисем ĕçлеççĕ.

Рабочисемпе колхóзниксем çирĕп çыхăну тытаççĕ.

Б б

Акă завод. Заводра рабочисем ĕçлеççĕ.

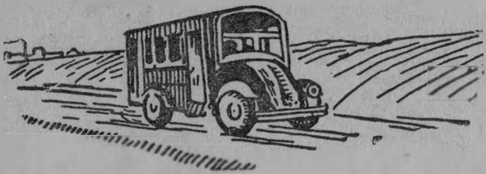

ав-тó-бус

ав-то-мо-биль

Автобус.

Автóбусĕ пĕр хашкарĕ,
пĕр вĕçтерчĕ çивĕччĕн.
Хула юлчĕ хыçала,
сăртсем хыçне пытанчĕ.

Автомобиль.

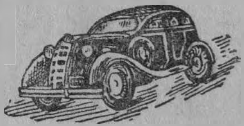

Автóбуспа автомобúль лашасăрах чупаççĕ. Автомобиль çине те, автобус çине те çынсем ларса çӳреççĕ.

Сиктермелли урапа.

Сиктермелли урапа, йĕс ӳрече, лариччен ларассине пĕлмерĕм, ларсан анасси килмерĕ.

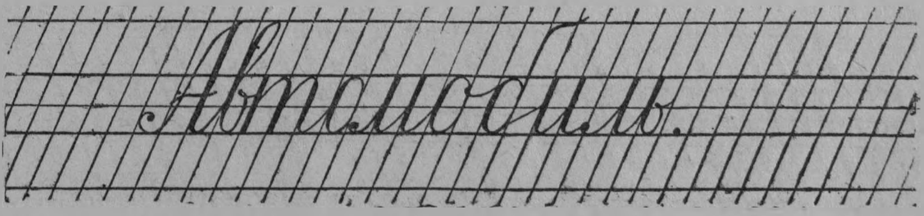

Гг

гру-зо-вик

брига́да	грузови́к
бригади́р	килогра́мм

Грузовик.

Грузовик çине тавар нумай тиеме пулать. Халĕ колхозсенче те грузовиксем пур.

Пирĕн колхоз кăçал çĕнĕ грузовик туянчĕ. Халĕ пирĕн колхозра икĕ грузовик, пĕр автомобиль.

. рузовик

авто . ус

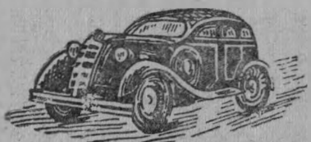

автомо . иль

Гг

Грузовик-машина.

Жж

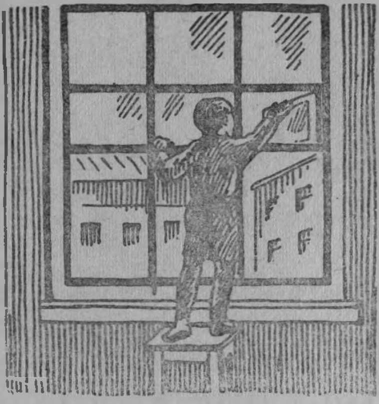

де-жур-нӑй
жур-нал
э-та-жер-ка

Дежурнӑй.

Класра пирӗн дежурнӑй пур. Вӑл класри йӗркене асӑрхать. Эпир ӑна итлетпӗр. Вӑл хушнине тӑватпӑр.

Черетпе эпир пурте дежурнӑй пулатпӑр. Класс доскине тасататпӑр. Урок пӗтсен яланах фóрточка уҫса хуратпӑр.

Паян Павӑл держурнӑй.

Жж

Паян Павӑл
дежурнӑй.

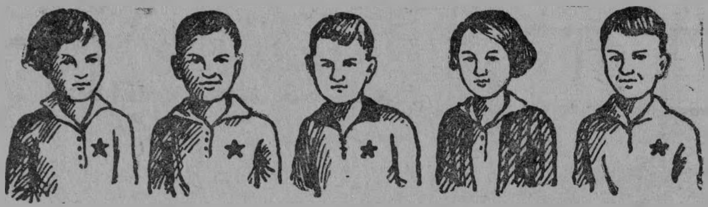

Тăрăшса вĕренетпĕр.

Эпир шкула кун сиктермесĕр çӳретпĕр. Кĕнекесене, тетрадьсене тирпейлĕ тытатпăр. Уроксене яланах аван вĕренсе пыратпăр.

Яланах асту.

Шкула таса, тирпейлĕ тумланса пыр.

Шкула урок пуçланиччен çит.

Звонок пулсанах класа ху вырăнна кĕрсе лар. Урок вăхăтĕнче учительтен ыйтмасăр класа кĕме те, класран тухма та юрамасть.

Учитель каласа ăнлантарнине лайăх итле. Вăл хушнине пурне те тĕплĕ, вăхăтра туса пыр.

Пионер юрри.

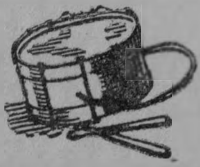

Танкăр танкăртатрĕ
параппан сасси.
Ян-янах янрарĕ
пионер юрри.

Цц

ре-во-лю́-ци
ци́ф-ра

Октябрь уявĕ.

Октябрьти революци уявĕ çитрĕ. Урам тулли çын утать. Эпир те хĕрлĕ ялав илтĕмĕр те урама тухрăмăр. Юрăсем юрласа урам тăрăх утрăмăр.

Урамра ми́тинг пулчĕ. Унтан клуба кайрăмăр. Унта кино куртăмăр.

Октябрьти революци сывă пултăр!

. лав

. ăлтăр

. урла

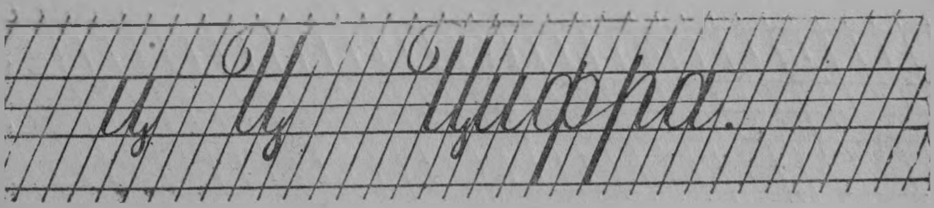

Владимир Ильич Ленин.

Владимир Ильич Л е н и н пĕтĕм ĕçхалăхĕн çулпуçĕ, аслă вĕрентекенĕ, çывăх тусĕ пулнă. Вăл ĕççыннисен пурăнăçне çăмăллатма тăрăшнă. Рабочипе хресчен ачисем аван пурăнччăр, пур ачасем те вĕренччĕр, тенĕ.

Эпир Ленин вĕрентнĕ пек пурăнатпăр. Ленин кăтартса хăварнине тăватпăр.

Ленин.

Иосиф Виссарионович Сталин.

Сталин пĕтĕм ĕçхалăхне Ленин кăтартса хăварнă çулпа ертсе пырать.

Сталин — пĕтĕм ĕçхалăхĕн çулпуçĕ, вĕрентекенĕ. Сталина пĕтĕм тĕнче пĕлет. Ĕççыннисем Сталин юлташа чунтан юратаççĕ. Сталин — аслă çарпуçĕ, Совет Союзĕн Генерали́ссимусĕ.

Сывă пултăр Сталин юлташ!

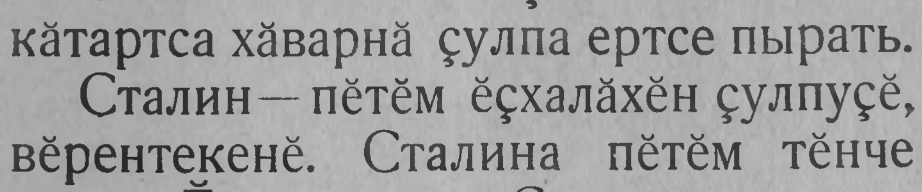

В. М. Молотов.

Н. М. Шверник.

Хĕрӳллĕ ĕç.

Çĕршыв хĕрсе ĕçлет,
ĕçре çĕршыв вĕрет.
Мăн заводсем тăватпăр,
мăн çурт-йĕрсем лартатпăр.
Ĕçхалăхĕ ĕçре,
пур çамрăк вĕренӳре.

Савăнăçлă пурăнăç.

Хĕпĕртесе, савăнса пурăнатпăр эпир, Совет çĕршывĕнчи ачасем.

Кам пирĕн пурăнăçа савăнăçлă турĕ?

Пирĕн çĕршыва кам телейлĕ турĕ?

Большевиксен партийĕ—Ленинпа Сталин партийĕ.

Совет Çарĕ — пирĕн вăй.

Германи мул хуçийĕсем пире хăйсен чури тăвасшăн пулчĕç. Вĕсем пире хирĕç вăрçă пуçласа ячĕç.

Анчах пирĕн çар тăван çĕршыва тăшман аллине памарĕ. Вăл нимĕç çарне çĕмĕрсе тăкрĕ. Унтан Япони çарне парăнтарчĕ.

Совет çарне пĕтĕм халăх пулăшса тăчĕ.

П ĕ л.

Ăна пурте пĕлеççĕ:
çĕлĕк çинче çăлтăр пур,
хăйпе пĕрле пăшалĕ.
Тăшмана вăл тĕл перет.

Пограничник.

Сивĕ хĕл. Тĕттĕм каç.
Сас-чĕв çук таврара.
Погранйчник тăрать
хуралта.
Унăн витĕр кураççĕ
куçĕсем тăшмана.

Кунĕн-çĕрĕн тăрать вăл
Тăван çĕршыв чиккинче.
Шанчăклă сыхлать вăл
пирĕн Совет çĕршывне.

Эпир чура пулас çук.
Тăшман пире çĕнес çук.

Сывă пултăр Совет Çарĕ!

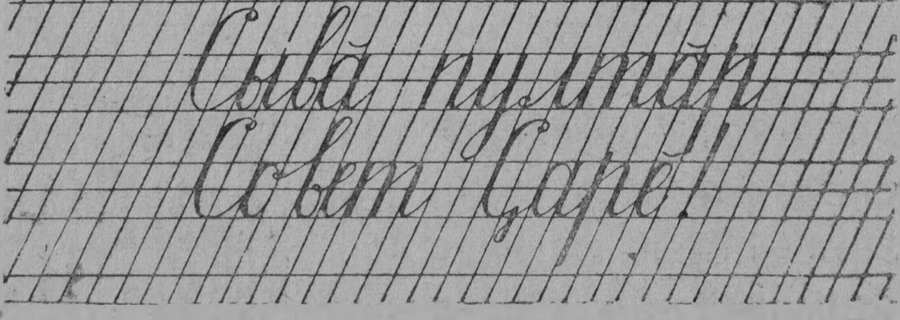

Ёё

ёл-ка	пу-ле-мёт
лёт-чик	са-мо-лёт

Лётчик.

Костя шкулта питĕ тăрăшса вĕреннĕ. Вăл отличник пулнă. Переменăсенче Костя ытти ачасемпе пĕрле вăрçă вăййисем вылянă. Килте, уроксем вĕренсе хатĕрлесен, самолётсем тунă.

Костя лётчиксен шкулне вĕренме кĕнĕ. Халĕ вăл пысăк самолётпа вĕçет.

Костя — лётчик. Вăл тăван çĕршывăн тăшманĕсене хирĕç вирлĕн çапăçрĕ.

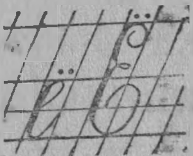

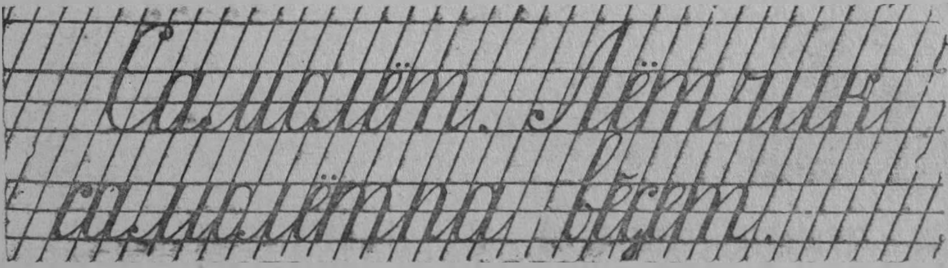

Утлă çар.

Пăрăнăр хăвăртрах çул çинчен! Утлă çар пырать сиккипе. Çитсе çапрĕ вăл тăшмана. Касать, ваклать, аркатать. Хĕрхенмест вăл тăшмана.

Вутран вĕри казаксен лашисем. Ут ури айĕнче юр ирĕлет. Çивчĕ хĕçĕсем йăлтăртатаççĕ. Вĕсене Сталин хăй мухтарĕ. Вĕсен ялавĕ çинче Ленин сăнĕ.

л . тчик

самол . т

шоф . р

пулем . т

мином . т

Щщ

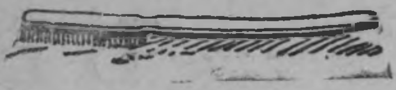

щёт-ка | плащ

Тухтăр пăхни.

Шкулта пире тухтăр пăхрĕ. Вăл манăн кăкăра итлерĕ. Куçа тата шăла-çăвара пăхрĕ.

— Сывă! Анчах шăла таса тытмалла. Кашни кун ирхине тата каçхине шăла щёткăпа тасатмалла,—терĕ.

Апат çинĕ хыççăн эпĕ халь яланах шăла таса шывпа чӳхетĕп. Ирхине шăла щёткăпа тасататăп.

Таса пурăн—сывлăхлă пулăн.
Совет Çарне юрăхлă пулăн!

щ Щ щ Щ щ Шăла
щёткăпа тасат.

Ъ Ь

объ-яв-ле-ни

Объявлени.

Пирĕн шкулта вĕренекен ачасен ашшĕ-амăшĕсен собранийĕ пулчĕ. Собрани пуласси çинчен эпир аттеаннесене малтанах пĕлтертĕмĕр. Тата пирĕн учитель шкул умне объявлени çырса çапрĕ.

Собрание аван пуçтарăнчĕç. Учитель шкул ĕçĕсем çинчен каларĕ. Тата Ваня ашшĕ съезда кайса килни çинчен каласа пачĕ.

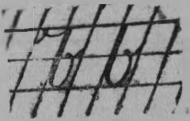

съезд	объявлени	учитель
çемье	октябрь	учительница

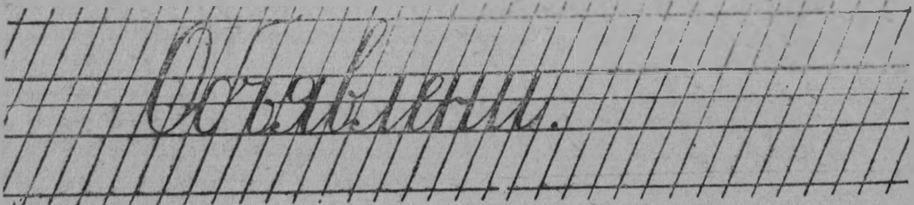

Тирпейлĕ пул.

Япала хăй тĕллĕн пулмасть вăл. Ăна тума вăй кирлĕ. Карандаша, тетраде, класс доскине, партăна, сĕтеле е кантăка, кĕнекене, сумкăна тирпейлĕ тыт, ан çĕмĕр, ан варала, ан лӳчĕрке.

Ванюк.

Пирĕн Ванюк пионер,
пур ачашăн вăл пример.
Ирех тăрать, тумланать,
тулта çӳрет, уçăлать.

Ирхи апат çиет те
шкула тухса уттарать.
Хут вулама вĕренет,
тĕрлĕ ĕçпе паллашать.

Алфавит.

Аа Ӑӑ Бб Вв Гг

Аа Ӑӑ Бб Вв Гг

Дд Ее Ёё Ӗӗ Жж Зз

Дд Ее Ёё Ӗӗ Жж Зз

Ии Йй Кк Лл Мм

Ии Йй Кк Лл Мм

Н н Оо Пп Рр Сс

Нн Оо Пп Рр Сс

Çç Тт Уу Ӳӳ Фф

Çç Тт Уу Ӳӳ Фф

Хх Цц Чч Шш Щщ

Хх Цц Чч Шш Щщ

ъ Ыы ь Ээ Юю Яя

ъ Ыы ь Ээ Юю Яя

Октябрь ачисем.

Эх, хастарлăн-çке утатпăр
эпир, Октябрь ачисем.
Пит патмаррăн халь ÿсетпĕр
çĕнĕ пурăнăç калчисем.
Килĕр, килĕр, пурте килĕр
октябрятсен ĕретне!
Пурте хĕрлĕ çăлтăр илĕр!
Пурте килĕр вĕренме.

Пирĕн çемье.

Манăн атте коммунист,
анне коммунистка.
Манăн пичче пионер,
аппа комсомолка.
Эпĕ октябрёнок.

Тарас мучи.

Колхозăн утарĕ пысăк. Утарта Тарас мучи пурăнать. Тарас мучи ватă пулсан та хыт ĕçлет. Хĕлле вăл çăпата тăвать, çăматă тĕпĕ хурать. Çулла хуртсене пăхать.

Пыл илнĕ вăхăтра Тарас мучи пире, ачасене, пыл çитерет.

Çырăр.

Ĕне сĕт парать.
Сурăх çăм парать.
Сысна аш парать.
Вĕлле хурчĕ пыл парать.

Сентти.

Чипер ача Сентти пур,
чупса çӳрет урамра.
Кĕвентине утланса,
ача вылять лашалла.

Наçтюк.

Наçтюк шкултан вĕренсе киле таварăннă. Килĕнче аслашшĕ анчах пулнă. Наçтюк сĕтел хушшине ларнă. Вăл аслашшĕне кĕнеке вуласа панă. Унтан сăвă каланă. Аслашшĕ ăна итлесе ларнă.

Ĕç эрни.

Эрнере çичĕ кун. Эпир ултă кун шкулта вĕренетпĕр. Пĕр кун килте канатпăр.

Кун ячĕсем.

Тунтикун. Ытларикун. Юнкун. Кĕçнерникун. Эрнекун. Шăматкун. Вырсарникун.

А л т ю к.

Алтюк ир те, каç та çăвăнать. Уйрăм алшăллипе шăлăнать.

Алтюк уйрăм чашăкран апат çиет. Апат çинĕ хыççăн вăл яланах çăварне чӳхет.

Чĕрĕп.

Ачасем курăк çинче чĕрĕп тупнă. Вĕсем ăна киле илсе каясшăн пулнă. Анчах ăна ниепле те йăтма май пулман. Чĕрĕпĕн йĕпписем чикнĕ. Вара ачасем ăна çĕлĕк ăшне хунă та, шкула илсе пырса, чĕрчун кĕтессине янă. Вĕсем ăна апат тата шыв панă.

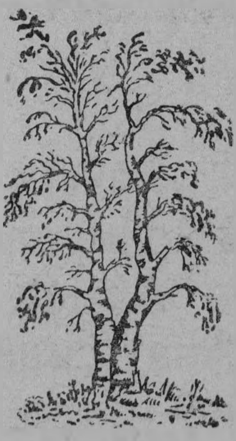

Хурăн.

Хурăн çулçи сарăлсан,
килет вăрман илемĕ.
Хурăн çулçи тăкăнсан,
каять вăрман илемĕ.

Кĕрхи вăрман.

Кĕркунне Миша ашшĕпе вăрмана кайнă. Вăрманта йывăç çулçисем те, курăксем те сарăхнă. Çырла, кăмпа, мăйăр, йĕкел — нимĕн те юлман. Кайăксен юрри те илтĕнмен.

Вĕсем ăшă енне, хĕл пулман çĕре, вĕçсе кайнă.

Вĕçен кайăксем.

ч . . .

ç . . . .

. ăвакарчăн

кăси .

. лакурак

ч . . . .

Нăрă.

Çулла эпир ачасемпе вăрмана кайрăмăр. Унта йывăç çулçисем, куракcем пухрăмăр. Лĕпĕшсем тытрăмăр. Пĕр шăрчăк тата нăрă тытрăмăр.

Нăрăпа шăрчăка спичка коробки ăшне хутăмăр. Киле çитсен коробкăна уçса пăхрăмăр та, унта пĕр нăрă анчах юлнă. Шăрчăкăн пуçĕ тата çунатти юлашкисем çеç юлнă.

Шăрчăка нăрă çисе янă.

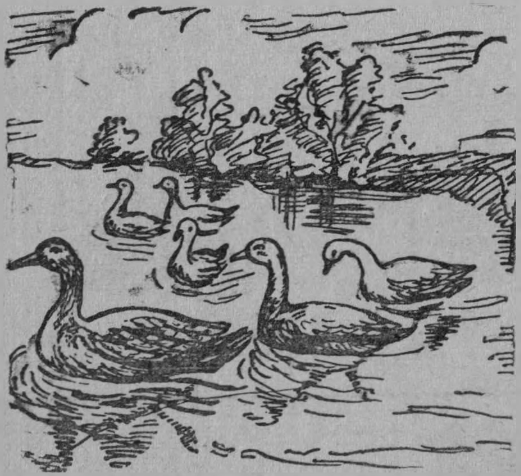

Хурсем.

Хурсем шыв хĕррине аннă. Вĕсем шыва кĕрсен, шыв вĕсем патĕнчен, ункăн-ункăн хумханса, аяккалла кайнă. Кăштах вăхăт иртсен, шыв каллех яп-яка пулса тăнă.

Шывĕ тăп-тăрă пулнă.

Кăвакал.

— Нарт-нарт
кăвакал,
ăçта каян, кăвакал?
— Шыв хĕррине каятăп.
— Шыв хĕрринче мĕскер пур?
— Унта манăн йăва пур.
— Сан йăвара мĕскер пур?
— Унта манăн чĕпсем пур.

К у ш а к.

Кушак пӳрт тăррине улăхрĕ. Вăл урисене хутлатса выртрĕ те çывăрса кайрĕ. Пĕр çерçи вĕçсе пычĕ те ун патне ларчĕ.

— Ан лар унта, çерçи! Темĕн курăн. Кушаксем пит чее вĕсем.

П ĕ л.

Мăр-мăр, çамки хăмăр, куçĕсем çутă, чĕрнисем çивĕч. Каç пулсан кайăка каять. Мĕн вăл?

Шапасем.

Ачасем пĕве хĕрринче вылянă. Вĕсем шапасем ларнине курнă. Ачасем вĕтĕ чулсем пуçтарнă та шапасене чулпа пере пуçланă.

Пĕр шапи кăшт пуçне кăларчĕ тет те ачасене каларĕ, тет:

— Чарăнăр, ачасем, ан перĕр! Сире вăйă та, пире вилĕм,—терĕ, тет.

Çуркунне.

Шăнкăртатса шыв юхать
çӳлĕ валак пуçĕнче.
Кĕмĕл пекех ялтăрать
шывĕ хĕвел çуттинче.

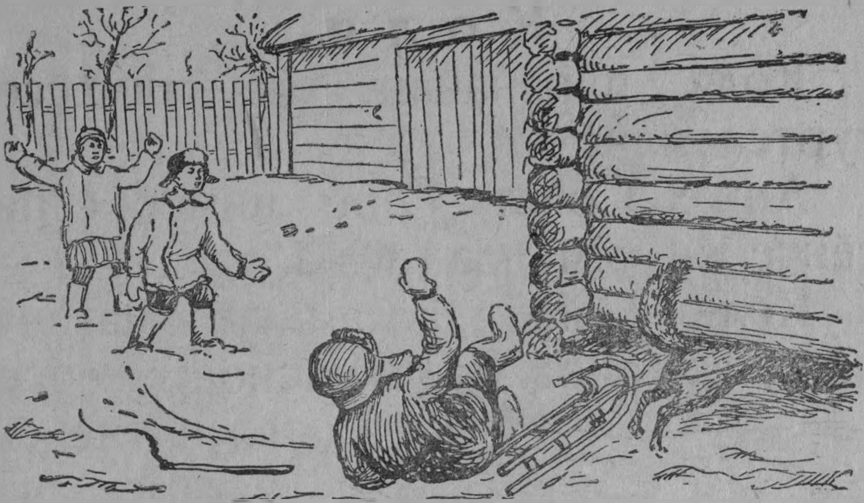

Хураçка.

Пирĕн Хураçка ятлă пысăк йытă пур. Эпир ăна çунашкана кӳлсе çӳреме вĕрентрĕмĕр.

Пĕрре эпир, ачасем, Хураçкана кӳлтĕмĕр. Эпĕ çуни çине лартăм та: „Ну, атя, Хураçка, урамалла!“—тесе пушăпа çат! тутартăм.

Хураçка, çăтăр-çатăр тутарса, çунимĕнĕпе кĕлет айне кĕрех кайрĕ. Манăн пуçа кĕлет пĕрени çумне шан! тутарса хăварчĕ.

П ĕ л.

Тимĕр йыттăн сӳс хӳре.

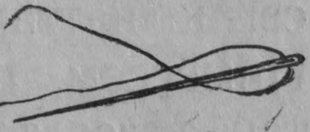

Коля.

Коля пурăнакан яла нимĕçсем туртса илнĕ.

Анчах Совет Çарĕ нимĕç çарне çĕнтерсе çĕмĕрсе пынă.

Коля хăйĕн асламăшĕ патĕнче пытанса ларнă. Вăл красноармеецсем

ял патне çывăхарса пынине курнă.

Коля пўртрен тухнă та красноармеецсене хирĕç чупнă.

— Малалла ан кайăр! Унта нимĕçсем пулемётсем лартнă! — тесе кăшкăрнă вăл.

Коля красноармеецсене пўрт хыçĕсемпе илсе кайнă. Хăш пўртре пулемётсем ларнине кăтартнă.

Пирĕн красноармеецсем нимĕçсемпе паттăррăн çапăçма тытăннă. Нимĕçсем, пулемётсене пăрахса, ялтан тухса тарнă.

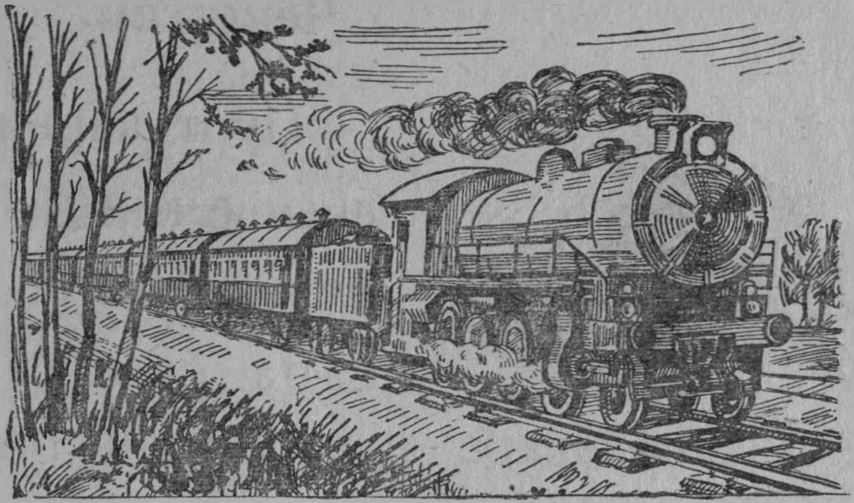

П о е з д.

Поездпа эпир пыратпăр,
пит васкатпăр, пит васкатпăр:
Станцăна ак çывхаратпăр,
станцăна çитсе тăратпăр.
Анăр, камăн анмалла,
пирĕн инçе каймалла.

Поездпа çынсем те ларса çӳреççĕ, тавар та турттараççĕ.

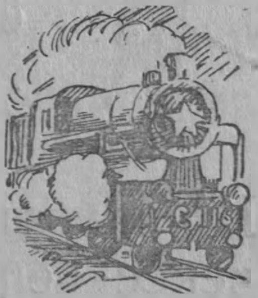

П ĕ л.

Тимĕр çул тăрăх
хурçă ут чупать.
Мĕн вăл?

Чĕкеçсем.

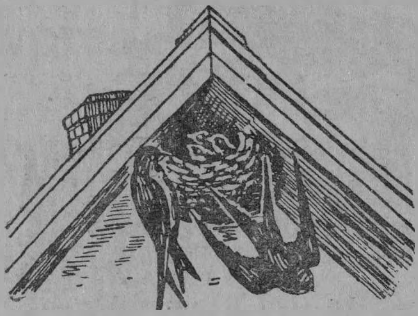

Пӳрт карнизĕ айĕнче чĕкеç йăви пулнă. Чĕкеçĕн сарă сăмсаллă чĕппcисем йăвара пуçĕсене илемлĕн кăтартса ларнă.

Пĕрре пĕр чĕппи йăваран тухнă ӳкнĕ. Чĕкеçсем ун тавра хурлăхлăн çуйăхса вĕçсе çӳренĕ.

Вăл вăхăтра Петя урампа иртсе пынă. Петя чĕкеç чĕппине илнĕ те йăвине хунă.

Чĕкеçсем савăнăçлăн чĕвĕлтетме пуçланă.

Чĕкеç юрри.

Пĕчĕкçеççĕ питлĕ-куçлă,
ĕреветлĕ, теветлĕ.
Хӳри вĕçне туй килнĕ.
Якат Петĕр пăчăнтăр!

Шăнкăр-шăнкăр шыв юхать,
чĕкеç чĕппи шыв ĕçет.

Кайăк ĕçĕ.

Тул çутăлнă вăхăтра кайăк ĕçе тытăнать. Кунĕпеле вăл ĕçлет, чĕпписене çитерет. Кăштах канма ларать те юрă юрлать, савăнать.

Мулкач çури.

Çулла пулнă. Çемен пичче колхоз хурĕсене пăхса çÿренĕ.

Сасартăк курăк хушшинче вăл темĕн мĕшĕлтетсе пынине курать. Çывăхарах пырса пăхать те

мулкач çури курах каять. Çемен пичче ăна хăйĕн сăхманĕпе лап! витсе хурать.

Вара вăл мулкач çурине тытать те киле илсе килет.

Сармантей.

Сармантейĕн сарă чăххи сарă çăмарта тунă, тет. Шăши чупса пынă, тет те, ăна хӳрипе çапса çĕмĕрнĕ, тет.

Сармантейĕ те йĕрет, тет, сарă чăххи те какалать, тет.

Килти кайăксем.

. ăх

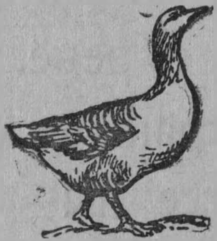

. ур

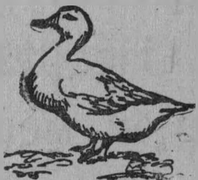

. ăвакал

Шăнкăрч.

Кунта, тăван çĕршыва,
килтĕм вĕçсе васкаса,
çуркуннене юратса,
юрла-юрла савăнса.

Çамрăк паттăрсем.

Пĕр хулана нимĕçсем пырса кĕнĕ. Урам хушшинче нимĕç грузовикĕсем нумай пулнă. Вăл хула патне Совет Çарĕ çывхарса пынă. Нимĕçсен тармалла пулнă. Çавна сиссе, ачасем грузовиксен çăраççийĕсене илсе тарнă та пытарса хунă. Унччен те пулман, хулана Совет Çарĕ çитсе кĕнĕ.

Нимĕç салтакĕсем грузовиксем çине ларса тарасшăн пулнă. Анчах грузовиксене тапратса яма пултарайман. Вара, машинăсене пăрахса, хуларан çуранах тухса тарнă. Нумайăшĕ тыткăна лекнĕ.

Тӑвайкки ярӑнни.

Эх, тӑвайкки, тӑвайкки,
мӗн чул ача ярӑнать!
Ҫуна, йӗлтӗр е коньки
тӑвайккине якатать.
Алӑсем шӑнса кӳтни
ачасене ним те мар.
Кулса кӑна ярӑнар.
Ҫав вӑл хӗлле савӑнни.

Урама чӗнни.

Атя, Ванюк, урама,
унта сана кӗтеҫҫӗ!
Миша, Анна, Хӗветле
вылямашкӑн чӗнеҫҫӗ.

Вӑрман касни.

Колхозниксем вӑрмана кайрӗҫ. Вӗсем йывӑҫ касаҫҫӗ. Хыртан пӗрене тӑваҫҫӗ. Хурӑнтан вутӑ татаҫҫӗ.

Хӗллехи каҫ.

Уйӑх та ҫутӑ,
ҫӑлтӑр та нумай,
йӑлтӑр та ялтӑр
йӑлтӑртатаҫҫӗ.

Кӑмака ҫине,
асатте патне,
йӑпӑр та япӑр
хӑпарса кайрӑм.

Ак эп килелле
чупса килетӗп,
шӑкӑрт та шакӑрт
пӳрте кӗретӗп.

— Ярсам, асатте,
халапна,—терӗм.
Мана асатте
часах итлерӗ.

— Пӗр халап ярап,
эс итле,—терӗ.

Çарӑк.

Пӗр старик çарӑк акнӑ. Çарӑкӗ тем пысӑкӑш пулнӑ. Старик çарӑкне кӑларма пынӑ. Туртать, туртать,— туртса кӑлараймасть.

Старик хӑйне пулӑшма карчӑкне чӗнет. Карчӑкӗ стариккинчен, старикки çарӑкӗнчен тытрӗç. Туртаççӗ, туртаççӗ,—туртса кӑлараймаççӗ.

Карчӑкӗ пӗчӗк Марука чӗнчӗ. Марук карчӑкран, карчӑк старикрен, старик çарӑкӗнчен тытрӗç. Туртаççӗ, туртаççӗ,—туртса кӑлараймаççӗ.

Пӗчӗк Марук йыттине чӗнчӗ. Йытӑ Марукран, Марук карчӑкран, карчӑк старикрен, старик ҫарӑкӗнчен тытрӗҫ. Туртаҫҫӗ, туртаҫҫӗ,—туртса кӑлараймаҫҫӗ.

Йытӑ кушака чӗнсе пычӗ. Кушак йытӑран, йытӑ Марукран, Марук карчӑкран, карчӑк старикрен, старик ҫарӑкӗнчен тытрӗҫ. Туртаҫҫӗ, туртаҫҫӗ,—туртса кӑлараймаҫҫӗ.

Кушак шӑшие чӗнсе пычӗ. Шӑши кушакран, кушак йытӑран, йытӑ Марукран, Марук карчӑкран, карчӑк старикрен, старик ҫарӑкӗнчен тытрӗҫ. Туртрӗҫ, туртрӗҫ те ҫарӑка туртса кӑларчӗҫ.

Хӑй пӳртре, ҫивӗчӗ тулта.
Мӗн вӑл?

Йӗр тӑрӑх.

Петя хӑйӗн аслашшӗпе пӗрле вӑрмана кайнӑ. Юр тин ҫеҫ ҫунӑ.

— Петя, кунта нумай кайӑксем ҫӳресҫӗ-мӗн,—тет аслашшӗ. Петя пӑхать—нимӗнле кайӑк та курмасть.

— Асатте, кайӑксем ҫук-ҫке,—тет вӑл.

— Эпӗ йӗр тӑрӑх куратӑп,—тет аслашшӗ.—Акӑ кӗске хӳре сиксе кайнӑ. Акӑ тилӗ йӗрӗ. Акӑ кашкӑр ҫул урлӑ каҫса кайнӑ.

Хӗллехи вӑрман.

Хӗлле кам пур вӑрманта? Тилӗ, кашкӑр, упа пур. Тата мулкач сиккелет.

Пакша.

Хĕлле вăрманта сивĕ. Йĕри-тавра юр. Пакшана йывăç хăвăлĕнче çемçе те ăшă. Пакша тутă. Кĕркунне вăл çимĕç нумай хатĕрленĕ.

Хĕлле вăл мăйăр кышлать тата кăмпа çиет.

Йывăç хăвăлĕнчен тухса туратсем тăрăх сиккелет те каллех хăйĕн хăвăлне кĕрсе ларать.

Пакшана хĕлле аван. Пĕр кашкăртан, тилĕрен тата кайăкçăсенчен анчах хăрать вăл.

Упапа старик.

Упапа старик туслашнă. Вĕсем иккĕшĕ пĕрле çарăк акса тума шут тытнă.

Старик упана калать:

— Мана тымарри, сана тăрри пултăр,—тет.

— Юрĕ,—тет упа.

Акрĕç вĕсем çарăк.

Акă çарăкĕ пулса çитрĕ. Старик çарăкне илчĕ. Упана çеçки лекрĕ. Ӳпкелешрĕ упа, анчах ним тума та çук.

Тепĕр çулĕнче старик упана калать:

— Атя каллех иккĕн пĕрле акăпăр,—тет.

— Юрать,—тет упа.—Анчах эсĕ

халь тăррине ил, мана тымаррине пар,—тет.

— Юрĕ. Эсĕ каланă пек пултăр,—тет старик.

Акрĕç вĕсем тулă. Тулли питĕ аван пулнă. Старик тăррине илнĕ, упана хăмăлĕ лекнĕ.

Çавăнтан вара упапа старикĕн туслашу пĕтнĕ, тет.

У п а.

Эпĕ упа—утаман,
ик урапа утакан,
пур кайăкран хытăрах
мĕкĕрттерсе улакан.

Çăва тухсан—вăрманта
вĕллесене ватакан,
тутлă пылне çиекен,
ĕнесене тытакан.

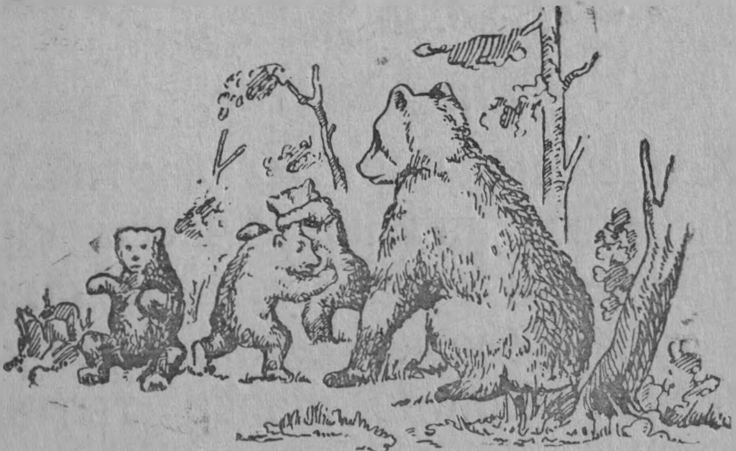

Хăяр сивĕрен хăраса,
хĕлĕпеле шăтăкра,
ура тупань çуласа,
вилнĕ пекех сывратăп.

Çуркунне тин вăранап,
тинех çисе тăранап.
Вара сиксе ташлатăп,
йăкăш-якăш шăватăп.

Юр кĕлетке.

Хĕл çитнĕ. Юр çуса лартнă. Çантаlăк сивех пулман. Ачасем юртан çын кĕлетки тунă. Куçĕсене кăмрăкран тунă. Кĕлеткен аллисем те пулнă. Кĕлеткен аллине шăпăр тыттарнă.

Ёлка.

Вăрман варринче пĕр пĕчĕк чăрăш ӳсе ларнă. Çамрăклах вăл сивве тӳснĕ. Çилтăвăлта пайтах курнă.

Хĕлле чăрăша касса кайнă. Ăна шкула илсе пынă. Тĕрлĕ тĕслĕ хутсемпе илемлетсе ёлка тунă.

Ёлка тавра ачасем çавăрăнаççĕ, юрлаççĕ, алă çупса ташлаççĕ, илемлĕ сăвăсем калаççĕ.

Хĕлле те, çулла та симĕс.
Мĕн вăл?

Пирĕн ёлка.

Пирĕн ёлка питĕ капăр,
симĕс, симĕс йĕпписем.
Çĕн çул каçĕ савăнатпăр
эпир, çамрăк ачасем.
Ёлка, ёлка, эсĕ килтĕн
пысăк аслă вăрмантан.
Çĕн çул каçĕ эсĕ çитрĕн,
пире саврăн кăмăлтан.

Сталин ачисем.

Эпир Сталин ачисем,
çĕнĕ пурăнăç калчисем.
Пире лайăх çитĕнме,
пире лайăх вĕренме.

Букварь вĕçĕ.

Халĕ эпир, ачасем,
хут вулама пĕлетпĕр.
Кирек мĕнле сăмаха
такăнмасăр вулатпăр,
çырасса та пит яка
пĕр йĕркепе çыратпăр.

ЧУВАШСКАЯ
КНИЖНАЯ ПАЛАТА
г. Чебоксары Чувашской АССР

Редактор *Н. Т. Васянка.* Тех. редактор *М. Н. Тимофеева.*

НГ 00890. Подписано к печати 29/VII-1947 г. Тираж 30 000 экз. Заказ 372

г. Чебоксары, типография № 1 Управления полиграфпромышленности
при Совете Министров Чуваш. АССР.

Цена 1 р. 50 коп.

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

на чувашском языке

ЧУВАШГОСИЗДАТ 1947